

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۴۲۰۷

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی، گروه تاریخ

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد «M.A»

گرایش: تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان:

آسیب شناسی فرهنگی عصر ناصرالدین شاه قاجار

استاد راهنما:

دکتر محمد علی علیزاده

استاد مشاور:

دکتر محمد نبی سلیم

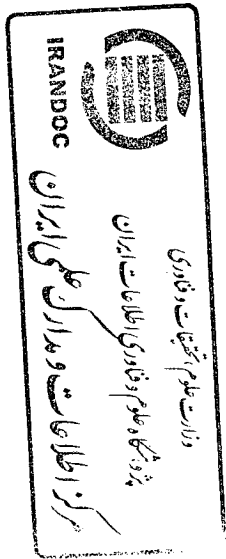
نگارش:

پرستو جهان تیغ

زمستان ۱۳۸۸

ب

۱۴۹۶۲۷

۱۳۸۹/۱۰/۵

۵

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی، گروه تاریخ

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد «M.A»

گرایش: تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان:

آسیب شناسی فرهنگی عصر ناصرالدین شاه قاجار

نگارش:

پرستو جهانتیغ

زمستان ۱۳۸۸

۱. دکتر محمد علی علیزاده
۲. دکتر محمد نبی سلیم
۳. دکتر مهتری ادیسی آریمی

هیأت داوران

سپاسگزارم

خدای بی همتا را که در لحظه لحظه زندگیم، وجودش را با تمام وجودم حس کرده و در تمام طول حیاتم از او یاری طلبیده و می طلبم. از او می خواهم به من اراده ای توانا دهد تا تمام وجودم را وقف مستمندان و نیازمندان نمایم. از او می خواهم که او خود حافظ و هادی همگان می باشد و بس.

با سپاس از استاد عزیز و بزرگوارم جناب آقای دکتر محمد علی علیزاده

می دانم اگر زحمات بی شائبه شما و دلسوزی های بی دریغتان نبود هرگز نمی توانستم اینگونه راه علم را بییمایم.

با سپاس از استاد فرزانه و دانشمندم جناب آقای دکتر محمد نبی سلیم

که در انسانیت، اخلاق، و تدریس همتا ندارد. توفیق شاگردی در محضرشان از افتخارات من است. از درگاه ایزد

منان آرزوی سلامتی و موفقیت روز افزون این استاد گرامی را خواستارم.

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم

در برابر گوهر وجودتان زانوی ادب بر زمین می نهم و با دلی مالمال از عشق بر خاک پایتان بوسه می زنم

و از صمیم قلب می گویم که تا حد پرستش دوستان دارم...

خواهران و برادران گرامی و ارجمندم که یار و پشتیبان من در این راه بودند.

فهرست مطالب

۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۷	فصل اول: نگاهی به مهترین و اثر گذارترین تحولات سیاسی، ...
۸	۱-۱ اصل و نسب قاجاریه.....
۱۲	۱-۱-۱ زمینه های برآمدن حکومت قاجارها.....
۱۶	۱-۱-۲ نگاهی به اوضاع سیاسی اجتماعی و فرهنگی عصر قاجار.....
۲۰	فصل دوم: تاریخ سیاسی.....
۲۱	۱-۲ حکومتگران عصر قاجار تا پادشاهی ناصرالدین شاه.....
۲۲	۱-۲-۱ آغا محمدخان قاجار (۱۲۱۱-۱۲۰۹ق/۱۷۹۶-۱۷۹۵م).....
۲۵	۱-۲-۲ فتحعلی شاه (صفات شخصی).....
۲۷	۱-۲-۱-۲ عباس میرزا:.....
۲۹	۱-۲-۳ محمد شاه (۱۲۵۰-۱۲۶۴).....
۳۱	فصل سوم: عصر ناصری.....
۳۲	۱-۳ اوضاع ایران مقارن جلوس ناصرالدین شاه.....
۳۳	۲-۳ مروری بر مهمترین تحولات عصر ناصری.....
۳۶	۳-۳ خصوصیات شخصی ناصرالدین شاه.....
۳۹	۴-۳ وضعیت سیاسی دربار و کشور.....
۴۲	۵-۳ وضعیت اجتماعی.....
۴۳	۶-۳ وضعیت دهقانان.....
۴۴	۷-۳ گروههای اجتماعی.....
۴۸	۸-۳ مراتب اجتماعی زمان قاجار.....
۴۹	۹-۳ وضعیت اقتصادی.....
۵۱	۱۰-۳ روابط ایران با فرانسه.....

۵۴ روابط ایران و انگلیس
۵۸ روابط ایران و روسیه
۶۱ فصل چهارم: فرهنگ و رویدادی فرهنگی در ایران
۶۲ ۱-۴ فرهنگ، تعاریف
۶۳ ۱-۱-۴ انواع فرهنگ
۶۴ ۲-۱-۴ ویژگی های فرهنگی ایران قبل از اسلام
۶۵ ۳-۱-۴ ویژگی های فرهنگی ایران بعد از اسلام
۶۸ ۴-۱-۴ بررسی آرای گوناگون در مورد فرهنگ
۷۱ ۲-۴: اندیشه
۷۱ ۱-۲-۴ مختصری از پیشینه تاریخ تفکر و اندیشه در دوران اسلامی
۷۵ ۲-۲-۴ مختصری از پیشینه تاریخ تفکر و اندیشه در دوره قاجاریه
۷۹ ۳-۲-۴ ضرورت تغییر و اصلاح در جامعه عصر قاجار
۸۱ ۱-۳-۲-۴ عوامل زمینه ساز اندیشه های نو در باب حکومت از سوی روشنفکران «سیاسی - دینی»
۸۲ ۲-۳-۲-۴ انتشار آثار و مطالب انتقادی
۸۴ ۳-۳-۲-۴ نقش ترجمه ها
۸۵ ۴-۳-۲-۴ انتشار روزنامه ها و نقش مدارس
۸۵ ۴-۲-۴ مسافرت ایرانیان به خارج از کشور و تاثیر آن بر تفکر اصلاح
۸۶ ۵-۲-۴ ارزش های سیاسی نوین
۸۷ ۶-۲-۳ پارلمانتاریزم
۸۷ ۷-۲-۴ حکومت قانون
۸۸ ۸-۲-۴ تفکیک قوا
۸۸ ۹-۲-۴ سکولاریزم (دنیوی شدن حکومت)
۸۹ ۱۰-۲-۴ نیاز به بوروکراسی نوین
۹۰ ۱۱-۲-۴ روشنفکران عصر قاجار

- ۹۱ ۱-۱۱-۲-۴ میرزا فتحعلی آخوند زاده (۱۸۱۲-۱۸۷۸/۱۲۲۸-۱۲۹۵).....
- ۹۵ ۲-۱۱-۲-۴ میرزا ملکم خان ناظم الدوله (۱۸۳۳-۱۹۰۸)/(۱۳۴۹-۱۳۲۶).....
- ۱۰۱ ۳-۱۱-۲-۴ میرزا یوسف خان مستشارالدوله.....
- ۱۰۵ ۴-۱۱-۲-۴ عبدالرحیم طالبوت (۱۸۳۴-۱۹۱۱/۱۳۵۰-۱۳۲۹).....
- ۱۰۹ ۵-۱۱-۲-۴ میرزا آقاخان کرمانی و شیخ احمد روحی (۱۸۶۹-۱۸۵۳/۱۳۱۴-۱۳۷۰).....
- ۱۱۳ ۶-۱۱-۲-۴ سید جمال الدین اسدآبادی.....
- ۱۱۶ ۷-۱۱-۲-۴ شیخ هادی نجم آبادی.....
- ۱۲۱ ۸-۱۱-۲-۴ سیاحتنامه ابراهیم بیگ.....
- ۱۲۵ ۱۰-۱۱-۲-۴ خاطرات حاج سیاح.....
- ۱۲۶ ۴-۴ آموزش.....
- ۱۲۶ ۱-۴-۴ آموزش و تعلیم و تربیت در ایران قبل از اسلام.....
- ۱۲۸ ۲-۴-۴ آموزش و تعلیم و تربیت در ایران اسلامی تا ابتدای قاجاریه:.....
- ۱۲۹ ۳-۴-۴ نظام آموزشی و مراکز تعلیم و تربیت در دوره قاجار تا قبل از دارالفنون.....
- ۱۲۹ ۱-۳-۴-۴ مساجد - حوزه های علمیه.....
- ۱۳۰ ۲-۳-۴-۴ مکتب خانه ها.....
- ۱۳۱ ۳-۳-۴-۴ انواع مکتب خانه های عصر قاجار.....
- ۱۳۲ ۴-۳-۴-۴ نقد آموزشهای مکتب خانه ای و طرح نوآموزشی.....
- ۱۳۳ ۵-۳-۴-۴ کاخها - حرمسراها مکانی جهت آموزش زنان درباری.....
- ۱۳۴ ۶-۳-۴-۴ خانها های درباری.....
- ۱۳۴ ۷-۳-۴-۴ نقش خانقاه ها.....
- ۱۳۵ ۸-۳-۴-۴ بیمارستان - مطب، نخستین آموزشگاههای پزشکی.....
- ۱۳۶ ۴-۴-۴ مدارس اولیه دوران قاجار.....
- ۱۳۷ ۱-۴-۴-۴ مدارس خارجی (مدارس جدید).....
- ۱۳۷ ۲-۴-۴-۴ مدارس غیر نظامی.....

- ۱۴۰..... ۳-۴-۴-۴ مخالفت و مدارا با مدارس مسیونری
- ۱۴۲..... ۴-۴-۴-۴ مدارس نظامی به تبعیت از دارالفنون
- ۱۴۳..... ۶-۴-۴-۴ مدرسه تبریز
- ۱۴۴..... ۷-۴-۴-۴ مدرسه همایونی
- ۱۴۵..... ۸-۴-۴-۴ نخستین معلمین دارالفنون
- ۱۴۷..... ۹-۴-۴-۴ سرپرست و متولیان مدرسه
- ۱۴۸..... ۵-۴-۴-۴ دارالفنون
- ۱۴۸..... ۱-۵-۴-۴ دوره بندیهای فعالیتهای دارالفنون
- ۱۴۹..... ۲-۵-۴-۴ دوره اول از آغاز تاسیس تا فراماسونری (۱۲۷۴-۱۲۶۷هـ.ق)
- ۱۴۹..... ۳-۵-۴-۴ ساختار آموزشی مدرسه:
- ۱۵۱..... ۴-۵-۴-۴ ساختار اجرایی مدرسه
- ۱۵۱..... ۵-۵-۴-۴ موقعیت کلی مدرسه طی دوره اول
- ۱۵۲..... ۶-۵-۴-۴ دوره دوم از فراماسونری تا مرگ ناصرالدین شاه (۱۳۲۰-۱۳۷۵هـ.ق)
- ۱۵۳..... ۷-۵-۴-۴ اقدامات برجسته صورت گرفته در دوره دوم
- ۱۵۵..... ۸-۵-۴-۴ بررسی عملکرد دارالفنون طی دوره دوم
- ۱۵۶..... ۹-۵-۴-۴ دوره سوم از مرگ ناصرالدین شاه به بعد
- ۱۵۸..... ۶-۴-۴-۴ علوم
- ۱۵۸..... ۱-۶-۴-۴ حکمت
- ۱۵۹..... ۲-۶-۴-۴ ریاضیات و نجوم
- ۱۶۱..... ۳-۶-۴-۴ علوم اجتماعی
- ۱۶۳..... ۴-۶-۴-۴ احوال رجال و تذکره ها
- ۱۶۹..... ۵-۶-۴-۴ علوم طبیعی
- ۱۷۰..... ۶-۶-۴-۴ علوم فنی
- ۱۷۱..... ۷-۶-۴-۴ علوم دینی

- ۱۷۳..... ۷-۴ هنر
- ۱۷۳..... ۱-۷-۴ پیشینه هنر
- ۱۷۶..... ۸-۴ زبان و ادبیات
- ۱۷۷..... ۱-۸-۴ ادبیات منظوم
- ۱۸۰..... ۲-۸-۴ ادبیات مثنوی
- ۱۸۴..... ۳-۸-۴ ویژگی های کلی نثر
- ۱۸۵..... ۴-۸-۴ طنز نویسی
- ۱۸۵..... ۵-۸-۴ داستان نویسی
- ۱۸۶..... ۶-۸-۴ نمایشنامه نویسی:
- ۱۸۷..... ۷-۸-۴ مطبوعات:
- ۱۸۸..... ۹-۴ موسیقی
- ۱۸۸..... ۱-۹-۴ پیش در آمد
- ۱۹۴..... ۲-۹-۴ وضعیت اجتماعی فرهنگی ایران در عصر قاجار
- ۱۹۷..... ۳-۹-۴ موسیقی در دوره قاجاریه (با تکیه بر دوره ناصرالدین شاه)
- ۲۰۴..... ۴-۹-۴ تاسیس دارالفنون و نقش آن در رشد موسیقی
- ۲۱۱..... ۱۰-۴ معماری و نقاشی
- ۲۱۱..... ۱-۱۰-۴ معماری
- ۲۱۳..... ۲-۱۰-۴ نقاشی
- ۲۱۵..... ۳-۱۰-۴ تئاتر
- ۲۱۷..... ۴-۱۰-۴ عکاسی
- ۲۱۹..... فصل پنجم: عوامل بهینه موثر بر تغییرات فرهنگی در ایران عهد ناصری
- ۲۲۰..... ۱-۵ سفرهای ناصرالدین شاه و ماحصل آن (سفر اول)
- ۲۲۱..... ۱-۱-۵ وضعیت ایران بعد از سفر اول
- ۲۲۲..... ۲-۱-۵ حوادث بعد از سفر اول و اقدامات سپهسالار:

- ۲۲۵..... ۳-۱-۵ تاسیس بانک استقراضی- رهنی:
- ۲۲۶..... ۴-۱-۵ سفر دوم به فرنگ:
- ۲۲۷..... ۵-۱-۵ سوغات سفر دوم.....
- ۲۲۸..... ۶-۱-۵ سفر دوم ناصرالدین شاه به اروپا و افزایش نفوذ روسیه.....
- ۲۳۰..... ۷-۱-۵ ایجاد روابط با امپراطوری آلمان.....
- ۲۳۱..... ۸-۱-۵ سفر سوم.....
- ۲۴۹..... ۲-۵ تأثیر و گسترش تجارت و بازرگانی بر اوضاع فرهنگی ایران عصر ناصری.....
- ۲۵۰..... ۱-۲-۵ کمپانیهای تجاری خارجی در ایران در دوره قاجاریه.....
- ۲۵۳..... ۲-۲-۵ امتیاز انگلیس در ایران (تجاری - صنعتی - ارتباطات و حمل نقل).....
- ۲۵۳..... ۳-۲-۵ تجارتخانه ها و کمپانی های روسیه در ایران در دوره قاجار.....
- ۲۵۴..... ۴-۲-۵ تحولات اقتصادی ایران واروپا در دوره قاجار.....
- ۲۵۵..... ۵-۲-۵ موانع و مشکلات توسعه اقتصاد زراعی ایران در صدر دوره قاجار.....
- ۲۶۱..... ۳-۵ فن آوری و مسائل جدید: (تحولات جدید ایران در دوران ناصری).....
- ۲۶۲..... ۱-۳-۵ پستخانه.....
- ۲۶۳..... ۲-۳-۵ تلگرافخانه.....
- ۲۶۴..... ۴-۳-۵ ضرابخانه.....
- ۲۶۴..... ۵-۳-۵ راه آهن.....
- ۲۶۵..... ۶-۳-۵ روزنامه ها:.....
- ۲۶۶..... ۷-۳-۵ امور فرهنگی:.....
- ۲۶۷..... ۸-۳-۵ آثار مظاهر تمدن فرنگی در ایران.....
- ۲۷۰..... ۴-۵ دخالت دولت در امور اصلی / نهاد های سنتی ناظر مثل روحانیت.....
- ۲۷۴..... ۱-۴-۵ اخباری گری و اصول گری.....
- ۲۷۵..... ۲-۴-۵ مخالفان روحانیان در عصر قاجار (تجدد گرایی مذهبی شیعه).....
- ۲۷۵..... ۳-۴-۵ اهل تصوف.....

- ۲۷۶ ۴-۴-۵ با بیان
- ۲۷۶ ۵-۴-۵ شیخیه
- ۲۷۷ ۵-۵: برخی از مهمترین دلایل عقب ماندگی ایرانیان
- ۲۷۷ ۱-۵-۵ خط و زبان فارسی
- ۲۷۸ ۲-۵-۵ معرفی دین و مذهب به عنوان عامل عقب ماندگی:
- ۲۸۰ ۳-۵-۵ مقایسه با دیگر کشورها برای توجیه عقب ماندگی
- ۲۸۰ ۴-۵-۵ فساد رهبران و رجال سیاسی
- ۲۸۲ فصل ششم: تاثیر و تاثرات وارده بر تحولات فرهنگی ایران عصر ناصری**
- ۲۸۳ ۱-۶ آسیب شناسی سنت
- ۲۸۶ ۱-۶-۱-۱ سنت در برابر مدرنیته
- ۲۸۷ ۲-۱-۶ سنت گرایان
- ۲۸۸ ۲-۶: آسیب شناسی تجدد/ اصطلاح شناسی تجدد و تجدد گرایی
- ۲۸۸ ۱-۲-۶ مفهوم تجدد
- ۲۹۱ ۲-۲-۶ مدرنیته (تجدد و نوگرایی)
- ۲۹۳ ۳-۲-۶ معمای مدرنیته
- ۲۹۴ ۴-۲-۶ مدرنیسم نوگرایی
- ۲۹۷ ۵-۲-۶: موانع مهم پیشرفت و تجدد حیات در ایران:
- ۲۹۸ ۳-۶ ساختار ایلیاتی/ سابقه تاریخی و سیاست های ایلیاتی:
- ۳۰۰ ۱-۳-۶ بخش ایلی و عشیره ای
- ۳۰۱ ۲-۳-۶ جایگاه ایل قاجار
- ۳۰۴ ۳-۳-۶ رؤسای ایلات بزرگ
- ۳۰۶ ۴-۶ نظام اداری در دوره قاجاریه
- ۳۰۸ ۱-۴-۶ ساختار نیروهای موثر در نظام دیوانی دوره قاجار
- ۳۰۸ ۲-۴-۶ شاه، هسته مرکزی منظمه قدرت در امور سیاسی و دیوانسالاری

- ۳۰۹.....۳-۴-۶ نخبگان حاکم در نظام سیاسی اداری
- ۳۱۰.....۴-۴-۶ شاهزادگان و نفوذ غیر قابل انکارشان در بدنه کشور
- ۳۱۳.....۵-۴-۶ درباریان و عناصر بالای دیوانی
- ۳۱۴.....۶-۴-۶ رؤسای ایلات بزرگ
- ۳۱۶.....۷-۴-۶ دیوان سالاری بستر انتقال قدرت
- ۳۱۷.....۸-۴-۶ نظام اداری در عصر آغا محمد خان و فتحعلی شاه و محمد شاه
- ۳۲۰.....۹-۴-۶ نظام اداری در عصر ناصرالدین شاه
- ۳۲۲.....۵-۶ استبداد سیاسی سران حکومتی
- ۳۲۵.....۵-۶-۱ ابزار سلطه استبداد سیاسی:
- ۳۲۸.....۶-۶ استعمار و سیاست های استعماری
- ۳۳۱.....۱-۶-۶ نفوذ سیاسی - اقتصادی کشورهای غربی
- ۳۳۲.....۲-۶-۶ استعمار خارجی در ایران (روس و انگلیس در عرصه سیاسی ایران)
- ۳۳۸.....۷-۶ نفوذ و اقتدار روحانیان عصر قاجاری:
- ۳۴۱.....نتیجه گیری
- ۳۴۶.....منابع و مأخذ
- ۳۶۵.....چکیده انگلیسی

چکیده

بررسی آسیب شناسی فرهنگی عصر ناصری در برگیرنده موضوعات و عناوین خاص است که حوزه های متعدد فرهنگ را در بر می گیرد. در این راستا، پرداختن به عملکرد اندیشمندان و صاحب نظران در پروسه زمانی مورد بحث خود مقوله ای در خور اعتناست که روزنامه ها، ادبیات، موسیقی، نقاشی و تئاتر از جمله بهترین عناوین جهت پرداختن به بحث مورد است.

هدف نگارنده در جریان این پژوهش روشن کردن فضای فرهنگی ایران در عصر ناصری بوده و در این راستا منابع و مأخذ متعددی را مورد بحث قرار داده است.

در یک جمع بندی نهایی می توان آسیب شناسی فرهنگی عصر ناصری را در موارد زیر برشمرد:

۱. وجود اصلاحگرانی چون امیر کبیر و سپهسالار باعث گردید. برخی مباحث فرهنگی دچار تحول جدی گردید و در برخی حوزه ها رشد جدی صورت پذیرد برای مثال روزنامه ها، تئاتر و ادبیات
۲. وجود استبداد لجام گسیخته شاه سفرهای متعدد به اروپا، و مشاهده ظواهر غرب چالش های متعددی را ایجاد نمود از سویی کنجکاوی و تمایل شاه به داشتن این مظاهر و از سوی دیگر وجود سانسور و جهل شدید این امر را عقیم کرد.

کلید واژه:

عصر ناصری، فرهنگ، روزنامه، اصلاحات، مدارس جدید

مقدمه

بیان مسأله

کارنامه فرهنگی ایران عصر ناصری سرشار از افت و خیزهای قابل اعتناست. ثبات سیاسی شکل گرفته در این عصر وجود مصلحینی چون عباس میرزا، قائم مقام، امیر کبیر، باعث رونق حوزه فرهنگ گردید. هر چند مخالفین اصلاحات در هر دوره مانع شتاب کاروان اصلاحات می گردیدند اما نهال کاشته شده اندک اندک نزع می گرفت. ناصرالدین شاه در سفر اول خود به اروپا، هنگام بازگشت به ایران، یک دستگاه چاپخانه سربی با حروف فارسی و لاتین خرید و به ایران فرستاد. این چاپخانه مدتی به علت نبودن سرپرست و حروف چین معطل ماند تا آنکه در سال ۱۲۹۲ هجری بارون لویی دونرمان فرانسوی از ناصرالدین شاه امتیاز انتشار روزنامه لاپاتری را به زبان فرانسه گرفت و چاپخانه به وسیله او به کار افتاد. در این دوره چاپخانه های دیگری در تبریز و بوشهر و اصفهان دایر گردید و روزنامه هایی از قبیل رونامه ملتی و روزنامه علمی و مریخ انتشار یافت. در شیراز یک روزنامه نیمه فارسی و نیمه عربی به وسیله طبیب مخصوص ظل السلطان در حدود سال ۱۲۹۸ هجری تأسیس گردید و بعداً فقط به فارسی منتشر می شد. توجه ناصرالدین شاه به امر تاریخ نویسی و ترغیب و تشویق نویسندگانی چون رضاقلی خان هدایت و محمدحسن خان صنیع الدوله و لسان الملک سپهر به نوشتن کتب تاریخی یک امر طبیعی بود زیرا او می خواست حوادث دوران سلطنت قاجاریه، خاصه وقایع دوره سلطنت خود او، در کتاب ها ثبت و ضبط شود و اگر از جنبه های تملق و چاپلوسی و مداهنه و مزاح گویی نویسندگان مزبور و امثال آنان بگذریم، روی هم رفته از لحاظ ثبت وقایع تاریخی این دوره خدمت شایسته تقدیری انجام داده اند.

دارالفنون بزرگترین مرکز علمی کشور که به همت امیر کبیر دایر و چند روز پس از قتل او به وسیله ناصرالدین شاه افتتاح شد، در حقیقت تنها مؤسسه ای بود که شاه ایران برای نمایش تجدد طلبی و ترقی خواهی خود به رخ سفرای و نمایندگان خارجی می کشید. شاه گاهی با اطلاع قبلی و گاهی بدون اطلاع قبلی از دارالفنون بازدید می کرد و محصلین را مورد سؤال قرار می داد و اگر پاسخ های موافق طبع می شنید، به محصلین و معلمین پاداش و انعام می بخشید.

مورخان این دوره نوشته اند که چون محصلین رشته مهندسی دارالفنون به رهبری استاد خود نقشه شهر تهران را برای اولین بار ترسیم کردند و به نظر شاه رساندند مبلغ سه هزار تومان از شاه جایزه گرفتند.

هدف از پژوهش

هدف در این پژوهش نگرشی بر آسیب شناسی فرهنگی در عصر ناصرالدین شاه قاجار می باشد. این پژوهش با این سؤال اصلی شکل گرفت که مهمترین مؤلفه ها در آسیب شناسی فرهنگی عصر قاجار شامل چه مواردی می گردد.

طرح سؤالات تحقیق

در این بین سؤالات متعدد رفته رفته ذهن نگارنده را به خود مشغول کرد برای نمونه:

۱. رویدادهای فرهنگی عصر ناصرالدین شاه قاجار را در حوزه هایی می توان بررسی کرد؟
۲. عوامل مؤثر بر تغییرات فرهنگی در عصر ناصری شامل چه مواردی می گردد؟
۳. تأثیرات و تأثرات وارده بر تحولات فرهنگی عصر ناصری را چگونه می توان برشمرد؟

بیان فرضیه های تحقیق:

۱. مهمترین مؤلفه های آسیب شناسی فرهنگی عصر ناصری را میتوان در این حوزه ها برشمرد. حوزه اندیشه و متفکران مؤثر در آن که کارهای زیر بنایی مهمی را انجام دادند. سایر حوزه ها را می توان در جریان آموزشی با تمام زیر مجموعه هایش و دو حوزه دیگر علوم و هنر قابل اعتناست.
۲. عوامل مؤثر بر تغییرات فرهنگی عصر ناصری را می توان در سفرهای خارجی ناصرالدین شاه به اروپا از سویی و از سوی دیگر فن آوری و لزوم استفاده از وسایل جدید همین طور دخالت دولت در امور اصلی خصوصاً مقابله با نهادهای سنتی ناظری مثل روحانیت برشمرد.
۳. تأثیرات و تأثرات وارده بر تحولات فرهنگی عصر ناصری در ۳ مورد قابل اشاره است. بررسی مسأله آسیب شناسی سنت، آسیب شناسی تجدد، موضع موجود در گذار جامعه از سنت به مدرنیسم در عصر ناصری.

بررسی منابع و مأخذ:

از آنجا که ساختمان پژوهش پیش روی بر مأخذ استوار است تا منابع، لذا نگارنده کتب مورد استفاده در این پژوهش را به سه دسته اصلی تقسیم می کند، ابتدا: منابع اصلی دوره قاجار که شامل اطلاعات مفید و کارآمدی در خصوص اوضاع فرهنگی عصر ناصری می باشد برای نمونه: روزنامه خاطرات اعتماد السلطنه، امین الدوله، میرزا علی خان، خاطرات سیاسی امین الدوله، مونس الدوله، خاطرات مونس الدوله، ندیمه حرمسرای ناصرالدین شاه، مستوفی، عبدا...، شرح زندگانی من، تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه، از آغامحمدخان قاجار تا آخر ناصرالدین شاه، احتشام السلطنه، خاطرات احتشام السلطنه، سپهر، م ت، ناسخ التواریخ، تاریخ قاجاریه، اعتضاد السلطنه، علیقلی میرزا، اکسیر التواریخ، اعتماد السلطنه، محمد حسن خان، خلسه مشهور به خوابنامه، اعتماد السلطنه، تاریخ منتظم ناصری، اعتماد السلطنه، المائر و الاثار، و آثار دیگری از این دست.

دسته دوم: شامل سفرنامه های خارجیانی که با دیدگاه انتقادی پیرامون اوضاع فرهنگی زمان مورد نظر می باشد برای نمونه: اورسل، ارنست، سفرنامه اورسل، ایزابلا، از بیستون تا زرد کوه بختیاری، بروکشن، هنیریش، سفرنامه ایلچی پروس در ایران سفری به دربار سلطان صاحبقران، پولاک، ادوارد یاکوب، سفرنامه پولاک، ایران و ایرانیان، دالمانی، هانری رنه، از خراسان تا بختیاری، ژوبر، پ م، مسافرت در ایران و ارمنستان،

فلاندان، اوژن: سفرنامه اوژن فلاندن به ایران در سال های ۴۰-۱۸۴۱ ه، فوریه، ژوانس، سه سال در دربار ایران: خاطرات فوریه پزشک ویژه ناصرالدین شاه قاجار، لبارد، اوستن هنری، سفرنامه لبارد،

دسته سوم شامل پژوهش های ارزنده محققین و پژوهشگران معاصر در مورد موضوع مورد پژوهش است که انصافاً کارهای ارزنده ای در این حوزه به رشته تحریر درآمده است. که با رویکردی جامعه شناسانه اوضاع فرهنگی عصر ناصری را رصد کرده اند. نظیر: آدمیت، فریدون و ناطق هما، افکار اجتماعی و سیاسی و اقتصادی در آثار منتشر شده دوران قاجار، ازغندی، علیرضا، درآمدی بر جامعه سیاسی ایران، اشرف، احمد، موانع تاریخی و رشد سرمایه داری در ایران دوره قاجاریه، اشراقی، مهدی، دارالفنون گفتاری در هویت دارالفنون و جایگاه آن در تاریخ معاصر ایران، ام، رینگر، مونیکا، آموزش دین، گفتمان اصلاح فرهنگی در دوران قاجار، امانت، عباس، قبیله عالم، پرویز افشاری، صدراعظم های سلسله قاجاریه، توحید فام، محمد، موانع توسعه فرهنگی در ایران، حائری، عبدالهادی، نخستین رویاروییهای

اندیشه گرایان ایران با دو رویه تمدن بورژوازی غرب، فراستخواه، مقصود، سرآغاز نواندیشی معاصر دینی و غیر دینی، و ده ها اثر دیگر از این دست.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش به صورت کتابخانه ای است که مطالعه تطبیقی اسناد، مجلات و روزنامه های مرتبط با موضوع مورد بحث در دستور کار قرار داشته است.

مشکلات

مشکلات نگارنده در جریان شکل گیری این پژوهش شامل موارد ذیل می گردد:

۱. گستردگی نامحدود مباحث فرهنگی و وجود حوزه های متعدد اندیشه در راستای آن و تخصصی شدن برخی مباحث نظیر تئاتر و موسیقی باعث گردید نگارنده با مشکلاتی مواجه گردد.
۲. به علت استبداد سیاسی موجود و حساسیت در برخی موضوعات، منابع و مأخذ و پژوهش ها در پرداختن به برخی حوزه ها عقیم مانده اند. نظیر: عملکرد روحانیت یا برخورد برخی جریانات با شکل گیری مدارس جدید. از سوی دیگر پرداختن به مباحثی از جمله باییت و بهائیت، اخباری گری و اصولی گری برخی حساسیت ها را تهییج میکرد که این بر مشکلات کار می افزود.
۳. مشکلات متعدد استفاده از اسناد و مدارک مربوط به موضوع مورد پژوهش و عدم همکاری شایسته سازمان های مربوطه از مشکلات دیگر نگارنده بود.

چهارچوب نظری پژوهش:

پژوهش پیش رو در شش فصل تنظیم گردیده که شامل مباحث زیر می باشد:

فصل اول: نگاهی به مهمترین و اثر گذارترین تحولات سیاسی، فرهنگی اجتماعی ایران در عصر قاجار، فصل دوم: تاریخ سیاسی قاجاریه: فصل سوم: عصر ناصری و اوضاع ایران مقارن با جلوس ناصرالدینشاه، فصل چهارم: فرهنگ و رویدادهای فرهنگی در ایران، فصل پنجم: عوامل بهینه موثر بر تغییرات فرهنگی در ایران عهد ناصری و فصل ششم: تاثیر و تاثرات وارده بر تحولات فرهنگی ایران عصر ناصری شامل آسیب شناسی سنت، تجدد و...

فصل اول:

نگاهی به مهترین و اثر گذارترین تحولات

سیاسی، فرهنگی، اجتماعی ایران در عصر قاجار